

דף י

'אם כן מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה כגון דשוו שליח לאקדושי'. יש לבאר, הלא שלוחו של אדם כמותו וכאילו הציבור והשותפין הקדישו ולא היחיד? – מכאן הוכיח בספר אור שמח (גירושין ב) שגדר דין 'שלוחו של אדם כמותו' ענינו שהשליח נעשה בעצמו בעל המעשה, ולא שנחשב כידו הארוכה של המשלח ובעצם המשלח הוא הפועל. ובכך מובן ש'המקדיש' הוא היחיד.

ויש לדחות הראיה ולפרש שאין הכוונה כאן לדין שליחות שבכל מקום אלא שהציבור או השותפים אמרו לאחד להקדיש משלו לצורך כפרתם. וכמו שפרש כן בהגהת מחנה אפרים (שלוחין ז) לדברי מהרי"ט שאי אפשר לעשות שליח להקדיש משום 'מילי לא מימסרן לשליח', והלא כאן מבואר ששולחים שליח להקדיש (כן הקשה המחנ"א, וכן הגרעק"א בחדושי גטין לב) – וכתב שאין כאן דין שליחות אלא שהיחיד מקדיש משלו בשביל הציבור (עפ"י אחיעזר ח"ב מה"ב (ועע"ש); קהלות יעקב גטין כ"ד. וע' גם דבר אברהם ח"א יד; משיב דבר ח"ה נב; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נא,א).

ועדיין צ"ב אם מדין שליחות לא מהני, מדוע אמרו 'דשוו שליח' ולא אמרו שהקדיש יחיד להתכפר בו הרבים, וכפי שהעיר בשפ"א. ושמה י"ל שהשליח המקדיש הוא אחד מהציבור והשותפים, וכיון שהוא עצמו שייך בדבר ולוקח גם בשביל עצמו, הלכך הוא הפועל ולא המשלח [גם אם שליח דעלמא נדונו כיד המשלח]. ויתכן שאף המהרי"ט מודה בכגון זה שאפשר לעשות את אחד מהשותפים שליח להקדיש. וכמו שאמרו סברא זו ברפ"ב דקדושין, שאף אם שליח בעלמא אינו מועיל, אם אית ליה שותפות בגויה מועיל.

'מלבד אשר תשיג ידו – שהפרישו לו אחרים'. רש"י פרש הדרש שתשיג ידו לאחר זמן ועתה הוא עני. ומרבנו גרשום משמע שדרשו מיתור הכתוב, אף אם תשיג ידו על ידי שאחרים מפרישים בשבילו. [ולפירוש זה יהא סיוע מכאן שהמקבל מאחרים מתנה, בכלל 'השיגה ידו' הוא, לענין גאולת שדה ושאר הלכות. וכן הוכיח מכאן הרש"ש (בערכין ל).] ולא כן נקט הח"ח בבאורו לתורת כהנים (בהר"ג,ה).

א. רש"י שלא פירש כן, יתכן שסבר שכיון שלא נתנו לו אחרים ממון מקודם אלא רק הפרישו קרבן עבורו, אין זה נחשב שידו משגת. וביחוד אם נפרש ענין 'מתנה דקא יהיבין ליה' – לא מתנה ממונית, להקנות לו הקרבן אלא שנתן לו המקדיש כפרה במתנה (כפי שצדד בקהלות יעקב ב"ק לח. וע"ע חו"ב).

ב. מפרשי התורה פרשו פשט הכתוב 'מלבד אשר תשיג ידו' – להביא קרבנות נדבה עם קרבנות חובתו. ואין רחוק לומר שדרשת הגמרא מתבססת על הפשט; מכך שהוסיף 'מלבד אשר תשיג' ומה בא ללמדנו, הלא אדם נודב בכל עת – אלא ללמדנו בא שיש נזיר שאין ידו משגת ואחרים מביאים לו חובתו.

'הוה אמינא גזירת הכתוב הוא קרבנו מדידיה הוא דמכפר מדאחרים לא, קמ"ל'. יש מי שפרש עפ"י דברי הגמרא (ספ"ק דשנועות) שלהקרבנות קרבן צריך שיחסר ממון [כעין שכתבו התוס' (פ"ק דקדושין) שאין נקראת 'צדקה' אלא אם נחסר ממון], על כן הוה אמינא שאין מועילה הקדשת אחרים להתכפר בו, כי צריך חסרון ממון כדי שיתכפר בו, שנאמר 'קרבנו', קמ"ל.

[ומשמע מזה שאף לפי האמת אין מועילה שליחות במקום שצריך חסרון ממון, שאין לומר שמכאן למדנו לכל מקום שמועילה, שהרי מבואר לעיל (ב:) שגם גוי יכול להפריש קרבן להתכפר בו ישראל, וא"כ על כרחך לומר שדין זה אינו משום שליחות שהרי אין שליחות לגוי אלא גזרת הכתוב שמועילה הקדשת אחר ליתן מתנה לחברו להתכפר בו, ועדיין לא שמענו לשאר הלכות שתועיל שליחות במקום שצריך חסרון ממון] (עפ"י אבני נזר יו"ד קנא, ז יג יד).

ע"ע חדושים ובאורים; משיב דבר ח"ה נב.

‘אין ממירין לא אברין... ולא עוברין...’ – שאינם בכלל בהמה בבהמה (עפ"י רש"י חולין סט: ד"ה ר' יוסי, ולהלן ע"ב ד"ה אי ר"י).

לפי זה בדין הוא שתמורה על חצי בהמה דינה כדין אבר ואינה חלה, וכדרך שמיעטו (בקדושין ז) 'אשה – ולא חצי אשה'. אבל התוס' (כו. ד"ה האומר) לא כתבו כן. וצ"ע.

אמר רבי יוסי, והלא במוקדשין... אף כשיאמר רגלה של זו תחת זו תהא כולה תמורה תחתיה' – ועל כן אין למעט אברים מבהמה כי אכן חלה תמורה על הבהמה כולה (ע' שפת אמת; קהלות יעקב קדושין יג טו). ויש להוסיף שדין 'פשטה' חל במעשה ההקדשה מעיקרא [וע' אבני מילואים; דוב"מ ח"ב ו ועוד], נמצא א"כ שהתמורה מתחילתה נעשית על 'בהמה' [אבל אם דין זה נאמר בחלות הקדושה ולא במעשה, הלא כיון שאין תמורה באברים, מעיקרא לא חלה התמורה על האבר כדי שיתפשט בכולה].

ובטעם חכמים שחולקים י"ל שמעשה התמורה בעצם אינו מעשה הקדש, הלכך אין שייך בתמורה דין 'פשטה' (עפ"י שיעורי ר' שמואל קדושין ז. אות קטז).

ובחדושי הגר"ר בנגיס (ח"ב נא,ה) פלפל שנחלקו בדרשת 'היה' שנאמר בתמורה, האם מרבים ממנו דין פשטה כבהקדש.

‘בר פדא אמר: אין קדושה חלה על עוברין’. טעמו מבואר בהמשך הסוגיא, משום ש'עובר ירך אמר הוא' והריהו כאבר מגוף שלם ואי אפשר לקדושת הגוף לחול על אבר אחד (עפ"י קהלות יעקב ב"ק לד,ז). צ"ל לפי זה שלא נאמר דין 'פשטה קדושה בכולה' אלא באבר מגוף, אך לא בעובר באמו הגם שנדיון כירכה. ובספר נתיבות המשפט (רט,ב) כתב שדוקא אבר שאינו יכול להיקרב לבדו, אומרים בו 'פשטה', אבל עובר שיהא אפשר להיקרב בפני עצמו, אין קדושתו מתפשטת על שאר הבהמה. ובמקדש דוד (קדשים, קונטרס אחרון ב,ב) נתן טעם אחר, שאין אומרים 'פשטה' אלא באבר המעכב בקרבן, אבל עובר, אעפ"י שהוא כאבר מאבריה הלא אינו נצרך הוא לבהמה להיקרב. ואולם לריו"ח שהקדושה חלה על העובר והריהו כדבר נפרד מהאם, מסתבר שאם יקדיש חלק מהעובר תפשוט קדושה בכולו.

‘קדושה חלה על עוברין’. לדעת האומרים שהעובר נחשב דבר שלא בא לעולם (ע' במובא ריש בכורות), יש לשאול כיצד אפשר להקדיש עוברים. והגר"א (ביו"ד רלד ס"ק קכט) כתב שקדושת הגוף חלה על דבר שלא בא לעולם. ואולם בהמשך הסוגיא מבואר שהעמידו משנתנו בקדושת דמים ואעפ"כ חלה על העוברים (כן הקשה בקצוה"ח רט). ומשמע שכל שמקדיש את העובר במצבו הנוכחי, ודאי נחשב כדבר שישנו בעולם, ורק כשמקדישו לכשיוולד נחשב דבר שאינו בא לעולם (עפ"י חזון איש אה"ע קמח לדף סג, וצדד לפרש ראיית הגר"א בדרך אחרת).

ויש מי שכתב שקדושת דמים למזבח דינה לענין זה כקדושת הגוף, לחול על דבר שלא בא לעולם, שלא כקדושת בדיק הבית (עפ"י בית ישי קכח הערה ג).

וע"ע מחנה אפרים הל' מוכר דשלב"ל א; אבני נזר חו"מ ק; עולת שלמה. עוד בענין קדושת הגוף בדשלב"ל ע – ע' בסיכומים לערכין כ.

דף יא

‘... א"ל מי קרינא ביה כי ירחק... היא חולין וולדה שלמים ושחטה בחוץ, מי מחייב עליה משום שחוטי חוץ’. מכך שדגנו על הוולד משום חולין בעזרה או שחוטי חוץ, משמע ששחיטת האם נידונית כשחיטת הוולד ממש, כאילו נחתכו סימניו, ולא רק שמועילה לו שחיטת אמו לאכילה (ע' בארוכה בספר שערי ישר שער החזקות כב, וכן בספר זכר יצחק לה [ושם כתב לדחות הראיה] ובאתוון דאורייתא יד. וע"ע קהלות יעקב ה).

ג. אמרו בגמרא שאם היה כתוב רק לא יחליפנו הייתי אומר, 'תצא זו ותכנס זו' הוא שלוקה, אבל ממיר שמקדיש את שתיהן לא – לכך כתוב ולא ימיר.
יש מי שכתב שלפי האמת אם אמר 'תצא זו ותכנס זו' הריזה חילול ולא תמורה ואינו לוקה (ע' עולת שלמה).

ד. ממירים אחד במאה ומאה באחד (בהמה בבהמה. ומצינו בהמות הרבה הקרויות 'בהמה' – ובהמה רבה). רבי שמעון אומר: אין ממירים אלא אחד באחד (והיה הוא ותמורתו; ובהמה בבהמה – אחת במשמע).
א. הלכה כדעת חכמים שאם המיר אחד במאה ומאה באחד [אפילו בבת אחת] – הרי זו תמורה, ולוקה כמנין הבהמות שהמיר (רמב"ם תמורה א, יד. ומשמע מדבריו שבממיר ומתפס על מאה, לוקה מאה. ובלקוטי הלכות פקפק בדין זה מצד הסברא, הלא עיקר האיסור הוא משום שרוצה להחליף ולא מצד המשכת הקדושה לאחרת, ומה טעם ילקה על כל בהמה ובהמה שנתפסה).
ב. נראה שאם המיר מאה בהמות באחת, ובין המאה היתה בהמה אחת דחוייה מהקרבה, נדחתה גם התמורה (עפ"י מנחת שלמה סג).
ג. צריך עיון לרבי שמעון בממיר שתים בשתים, האם תמורתו תמורה אם לאו (שפת אמת). ולחכמים ודאי לוקה שתים, כמבואר להלן כו. באומר 'הרי אלו תחת אלו'.

ה. לדברי רבי שמעון שאין ממירים אלא אחת באחת, נחלקו אמוראים האם חוזרים וממירים באותה בהמה שהמיר בה פעם אחת, וכן נחלקו הברייתות בדבר; ריש לקיש אמר חוזרים וממירים שהרי קדושה ראשונה עדיין קיימת בה, ורבי יוחנן אמר כשם שאין ממירים אחד בשנים כך אין ממירים וחוזרים וממירים. נסתפק רבי אבין לדברי רבי יוחנן, כגון שהפריש אשם והמיר בו והומם וחיללו על אחר – האם חוזרים וממירים בשני מפני שגוף אחר הוא, או שמא אין ממירים בו כי קדושה אחת היא עם הראשון. ועוד נסתפק ב'אם תמצוי לומר' שבאופן האמור אין חוזר וממיר כיון שסוף סוף קדושה אחת היא בשתי הבהמות, מה הדין בשתי קדושות. ונחלקו שתי הלשונות בגמרא בבאור הספק השני; ללשון ראשונה הספק הוא בשני גופים ושתי קדושות, כגון שהפריש אשם והמיר בו והומם וחיללו על אחר ונעשה עתה קרבן עולה (כגון שאבד האשם ונתכפר בעליו באחר ונמצא, והו דין 'מותר האשם' – וכמאן דאמר עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה – להלן יג:), האם חוזר וממיר אם לאו. לפי לשון אחרת הספק הוא בשתי קדושות בגוף אחד, כגון שהמיר באשם ונעשה עולה כנ"ל, האם חוזר וממיר, שיתכן שאעפ"י שבשני גופים וקדושה אחת אינו חוזר וממיר, בשתי קדושות חוזר וממיר אפילו בגוף אחד. 'תיקו'.
לפי הלשון האחרת, לא נסתפק כלום בשני גופים ושתי קדושות (רש"י). ומשמע שבוה ודאי חוזר וממיר (וכ"מ בל"ה. וע' חדושים ובאורים).

דפים ט – י

יב. א. מהם פרטי דין תוספת חומש בחילול הקדש שני?
ב. מי מוסיף חומש, מקדיש או מתכפר?
א. אמר רבי יהושע בן לוי: הקדש ראשון מוסיף חומש, ואין הקדש שני מוסיף חומש (ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית – המקדיש ולא המתפס. רב פפא).

גסתפק רב אשי בהגדרת 'הקדש שני'; שמא במפריש קרבן והומם וחיללו על אחר, השני נידון כהקדש ראשון [ורק במפריש מתחילה לבדק הבית וחיללו על אחר נחשב 'הקדש שני' מפני שאין חידוש ותוספת בו על הראשון, משא"כ בקדשי מזבח כיון שהראשון הומם והשני תמים, יש בו חידוש וכהקדש ראשון הוא. ערש"י], או שמא כיון שהכל קדושה אחת אין מוסיף חומש. ואת"ל כהקדש ראשון הוא, מה הדין בשתי קדושות, כגון באשם שנעשה עולה כנ"ל [וגם כאן נחלקו שתי הלשונות כדלעיל, האם הספק השני בשני גופים או בגוף אחד]. תיקו.

- א. כן פרש"י. וכתב שגם תמורה בכלל 'הקדש שני' היא. וכ"כ הרמב"ם (ערכין ז,ה). וע' קהלות יעקב תמורה יד, ב ובכורות יז. והגר"א פירש הספקות כאשר התפיס בגוף שני או בקדושה שניה, וכבר פדה את הראשון והוסיף בו חומש – האם מוסיף בשני.
- ב. הרמב"ם (ערכין ז,ה-ו) פסק שאם חילל על בהמה אחרת אין מוסיף חומש [כ'אם תמצי לומר'], אבל בשני גופים ושתי קדושות – ספק (כלשון אחרונה). הלכך נראה שאינו חייב לשלם, כדין שאר ספק ממון שהרי אין החומש מעכב, אבל אם תפס הגזבר – אין מוציאים מידו (רדב"ז שם). ובשפת אמת תמה, לפי מה שאנו פוסקים שהאשם ניתק לעולת ציבור, בדין יהא שאין הבעלים מוסיפים חומש שהרי כבר אינו שלהם כלל, וכפודה קדשים של אחרים הוא.
- ג. החומש עצמו אינו בכלל 'הקדש שני' והמקדיש שפודהו מוסיף עליו חומש (עפ"י ב"מ נד:). ובמעשר מתהפך הדין).

- ב. המקדיש מוסיף חומש גם אם אינו מתכפר, ולא המתכפר שאינו מקדיש (ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית... כן פשט רבא ספקו של רמי בר חמא. וכן אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן).
- המקדיש קרבן בעד חברו ומוסרו שיהשב כאילו המתכפר הקדיש משלו [כענין שיש בקרבן ציבור, שהמקדיש מוסר יפה יפה לציבור, גם את זכות ההקדשה] – מסתבר שהמתכפר נחשב כמקדיש והוא לבדו מוסיף חומש.
- ויש להסתפק במוכר שלמיו [לריה"ג] או בקרבן פסח שמשכו המקדישים את ידם ונמנו אחרים עליו, מי נחשב כ'מקדיש'. ומסתבר שהראשון נסתלק לגמרי (חדושים ובאורים).

דף י

- יג. א. מי עושה תמורה, מקדיש או מתכפר?
ב. מה דין תמורה באברים ובעוברים?
- א. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, וכן הוכיח רבא המתכפר עושה תמורה ולא המקדיש. מבואר בתוס' (ז: ד"ה שאין) שהבעלים ממירים אעפ"י שאינם 'מתכפר' (וכן יש לדקדק מלשון הרמב"ם תמורה א,ד. וע"ע בבאור דברי התוס' בספר דבר אברהם ח"א יד).
- ב. אין ממירים אברים או עוברים בשלמים, ולא שלמים בהם, ולא אברים ועוברים זה בזה. רבי יוסי אומר: ממירים אברים (– של חולין) בשלמים (של קודש), שכשם שהמקדיש רגל בהמתו פשטה קדושה בכלה, כך הדין בממיר על רגל בהמתו.
- הלכה כחכמים (וכן סתמה המשנה להלן טז: כפרש"י שם). ומבואר בסוגיא שכן הדין אף באברים שהנשמה תלויה בהם (וכ"כ התוס' כו. וכ"כ בלקוטי הלכות כאן ותמה על התפארת-ישראל שכתב להפך. וע"ע מקדש דוד קו"א ב,א).

ויתכן שלפי דעה אחרת חלה התמורה על אבר שהנשמה תלויה בו ופושטת בכל הבהמה (כן צדדו התוס' (כו. ד"ה האומר) בדעת ר"מ דסבר לה כרבי יוסי בחדא). גם יתכן שאם המיר על 'חצי בהמה' – חלה התמורה על כולה, הגם שבאבר אינה חלה אפילו בדבר שהנשמה תלויה בו (שם בתירוץ השני [וכן נראית דעת הרמב"ם תמורה ג – אחיעזר ח"ב כה, ב]. וכ"כ שם [בד"ה מהו] באומר תהא בהמת חולין תחת חציה של בהמת קדש – תמורתו תמורה).

דפים י – יא

יד. האם קדושה חלה על העוברים? מה הדין במקדיש עובר לבדו ובמקדיש בהמה מעוברת, ומה הדין כששחט קרבן ומצא בו עובר חי?

בר פדא אמר: אין קדושה חלה על עוברים (והמקדיש את העובר אינו קדוש ליקרב, ואם יקריבנו כשנולד ללא הקדשה – הרי זה מקריב חולין בעזרה. רש"י). ורבי יוחנן אמר: קדושה חלה על עוברים (ומקדיש אף לכתחילה, שלא כדין הקדשת 'מחוסר זמן'. תוס'. ושפת אמת צדד בזה). ולדבריו המקדיש חטאת מעוברת וילדה – רצה בה מתכפר רצה בוולדה מתכפר (ואילו לבר פדא הרי זה 'ולד חטאת' שדינו למיתה. ערש"י ותוס'), שהרי אם שיירו לקדושה אחרת או לחולין – משוייר, שעובר לאו ירך אמו הוא, הלכך הרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות שמתכפר באיזו מהן שירצה, והשניה תרעה. הסיקו בגמרא שעובר במעי תמימה אף לבר פדא נתקדש. לא אמר אלא בעובר במעי בעלת מום, שהואיל והוא כירך אמו והיא בעלת-מום, לא חלה עליו קדושת קרבן.

הלכה כרבי יוחנן (רמב"ם פסוה"מ ד, ו. וע"ש בלח"מ ושעה"מ; קה"י ב"ק לד, ז [ואעפ"י שלהלן יט. העמידו דברי רבי אלעזר כריו"ח, ומשמע לכאור' שחכמים חולקים – צ"ל שגם חכמים מודים ששירו משויר ואעפ"כ סוברים שהולד ירעה, וכ"מ ברמב"ם שפסק כריו"ח ופסק (תמורה ד, ז) כחכמים. וע"ש בל"ה]). מבואר בגמרא שקדושת דמים למזבח חלה על העובר גם לפי בר פדא, הלכך המקדיש עובר שבמעי בהמה, אסורה האם בעבודה (מדרבנן. גמ' יא: רמב"ם מעילה א, ג) משום כיחוש העובר, ומותרת בגיזה. א. זה שחלה קדושת דמים על העובר אף לבר פדא – דוקא במפרש, אבל במקדיש סתם אין הולד קדוש (חזו"א לג, ב. ויתכן שאינו מוסכם – כבסמוך). ב. כיון שחלה על העובר קדושת דמים, כשנולד תחול עליו קדושת הגוף (עפ"י תוס' בבאור המשנה להלן כד:).

[פשוט דבריהם מורה שחלה ממילא קדושת הגוף לכשנולד, כדין 'מקדיש זכר לדמיו'. וכן הבינו כמה אחרונים (חזו"א בכורות יח, טו. [הקשה על דבריהם. וע' חו"ב; בית ישי קבח]; כתבי הגרי"ז ערכין ה; מקדש דוד קו"א א סק"ב; אחיעזר ח"ג נו, א). ולפי"ז מוכח שדוקא כאשר פירש שמקדיש לדמים אבל בסתם לא נתקדש כלל (כמש"כ החזו"א תמורה הנ"ל), שהרי משמע בגמרא שלבר פדא כשנולד הוי חולין, וכמש"כ רש"י. ואולם בשפת אמת פרש דבריהם שכשנולד צריך להקדישו קדושת הגוף (וכדברי הרב המעיילי בשיטמ"ק). וכן דייק מלשון רש"י בתחילת הסוגיא (וכ"כ באחיעזר שם בדעת רש"י). ומשמע שנקט שאף במקדיש סתם יש לו להקדיש העובר כשנולד ודלא כהחזו"א]. ולפי המסקנא אין הכרח לדין זה (עפ"י חזו"א לג, ב).

השוחט את החטאת ומצא בה עובר חי [ועדיין לא כלו לו חדשיו כגון בן ארבעה חדשים] – אם הקדישה כשהיא מעוברת הרי דינו כחטאת לכל דבריו (וזריקת האם הועילה לו להאכל לזכרי כהונה ליום ולילה. כן